

Ο αμερικανός συγγραφέας, που πριν από λίγες ημέρες μίλησε στο πολυπληθές κοινό του στην Ελληνοαμερικανική Ένωση, διηγείται πώς έπεσε στην αγκαλιά του Κάφκα, του Ρίλκε, του Νίτσε

Οι μάσκες του Τζόναθαν Φράντζεν

ΓΡΑΦΕΙΟ
ΝΙΚΟΛΑΣ ΖΩΗΣ

Αν για έναν συγγραφέα η φυσιογνωμική τέχνη ή, τέλος πάντων, η παρουσία, έχει να αποκαλύψει για τον χαρακτήρα του το παραμικρό, τότε στην περίπτωση του Τζόναθαν Φράντζεν η προ ημερών εμφάνισή του μάλλον ικανοποιητικό παράδειγμα συνιστά. Ενώπιον ενός κοινού προερχόμενου μάλλον από τα πρόστια, γεμάτου αγωνία αρκετή για να στρέφει το κεφάλι προς μια διαρκώς κενή είσοδο, ο άνθρωπός μας μπήκε στην αίθουσα της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης

Ακούγοντας τους δικούς του να μιλούν, πρόσθετε αυτά που λέγονταν πίσω από τις λέξεις. «Στο δωμάτιό μου», λέει, «σμρείωνα αυτά που εγώ άκουγα να λένε. Ήταν η εβδομάδα που έγινα συγγραφέας»

καταχειροκροτούμενος, καθουκάζοντας τον γενικό ενθουσιασμό με ένα γελαστό σήκωμα των ώμων. Η κορμοστασιά του ήταν και από κοντά σίγουρη, τα μαλλιά του ποιητικά ανάκατα όπως και στα περιοδικά και το ντύσιμό του μια κλασική για αμερικανό συγγραφέα επιλογή. Το αξεσουάρ που έκανε τη διαφορά, όπως το τσαντάκι μιας ντίβας ή η μάσκα ενός υπερήρωα, ήταν φυσικά ένα κλασικό ζευγάρι μαύρα κοκάλινα γυαλιά.

Ακόμα και οι πιο παλιές, μαθητικές φωτογραφίες του, με κάτι τέτοια γυαλιά τον απεικονίζουν. Τα φορούσε από τότε που μεγάλωνε σε ένα πρόστιο του Σεντ Λούις, στις αμόρφτα πίσω από λέγεται μεσοδυτικές πολιτείες, εντός ενός οικογενειακού περιβάλλοντος, που δεν προσέφερε και καμιά συντακτικά δυσάρεστη εμπειρία. Οι γονείς του, εκτός από μηχανικές και

νοικοκυρά, ήταν δύο πραγματιστές που δεν απέδιδαν μεγάλη αξία στις τέχνες. Ειδικά ο πατέρας, κυρίαρχος και φιλόμαθής, κάτι σχετικό θα έβρισκε να διαβάσει κάθε βράδυ στον μικρό. Για τον εαυτό του κρατούσε το «ΤΙΜΕ» και όταν ο γιος μεγάλωσε κάπως, μαζί του συζητούσε τα πρόσωπα στο εξώφυλλο, τα σημαντικά γεγονότα της χώρας ή του πλανήτη. Είχε αντιληφθεί ότι ο κανακάρης του ήταν έξυπνος. «Είσαι πιο έξυπνος», του θύμιζε τακτικά, «από τους περισσότερους ανθρώπους».

Δεν είναι πολύ παράξενο που οι αναγνωστικές επιλογές του νεαρού Τζόναθαν περιλάμβαναν ιστορίες μυθιστορίου ή επιστημονική φαντασία. Ούτε που μπήκε στο κολέγιο με την προοπτική ενός πτυχίου Φυσικής. Εστώ και εκείνο το ένα σεμινάριο

όμως στην αγγλική λογοτεχνία ήταν αρκετό για να τον ταρακουνήσει. Μαζί με μια αίσθηση μετρηθικής ματαιώσης, αποφάσισε να στραφεί στη

γερμανική φιλολογία, που σήμαινε και ταξίδια στην Ευρώπη. Εκεί, εκτός ίσως από οποιαδήποτε άλλη, ο Φράντζεν έπεσε και στην αγκαλιά του Κάφκα, του Ρίλκε, του Κράους. Σύντομα, σχεδόν οργιζόταν που δεν υπήρχε μια τελεσίδικη ερμηνεία της «Δίκης». Πίστευε τον Νίτσε όταν έλεγε ότι «κάθε τι βαθύ αγαπάει τις μάσκες». Και όσο για τον Ρίλκε, έλεγε στην εκδήλωση της Ελληνοαμερικανικής, η αποκάλυψη που του επεφύλασσε για τους ανθρώπους ήταν τέτοια ώστε, όταν κάποια Χριστούγεννα γύρισε σπίτι ακούγοντας τους δικούς του να μιλούν, πρόσθετε αυτά που λέγονταν πίσω από τις λέξεις. «Πήγαινα στο δωμάτιό μου και σμρείωνα αυτά που εγώ άκουγα να λένε. Ήταν η εβδομάδα που έγινα συγγραφέας».

→ ΓΥΡΙΣΤΕ ΣΕΛΙΔΑ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΣΤΩΝΗΣ

Οι μάσκες του Τζοναθαν Φράντζεν

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Οταν έγραφε το πρώτο του βιβλίο, την «Εικοστή έβδομη πολιτεία», ο Τζοναθαν Φράντζεν, ήταν κατά δόλωσή του ένα κοκαλιάρικο, φοβισμένο παιδί που προσπαθούσε να γράψει ένα μεγάλο μυθιστόρημα. Η μάσκα που αποφόρισε να φορέσει προκειμένου να πραγματοποιήσει την ξεκάρβη για φιλοδοξία του ήταν εκείνη τού «σίγουρου για τον εαυτό του ομιλητή, τού εξαιρετικά έξυπνου και τρομερά καλλιεργημένου μεσολίκου συγγραφέα». Το αποτέλεσμα ήταν ένα μυθιστόρημα για μια εκτεταμένη πολιτική συναρμολόγηση με ήρωα έναν τύπο που στο μυαλό τού δημιουργού τουλάχιστον θύμιζε τον Γκότφρ Κ. της «Δίκης». Με τη σειρά τους, οι «Κρα-

Ο συγγραφέας με τις οικολογικές ευαισθησίες δεν αρνείται ότι συχνά επιδιώκει την προσοχή

δαμοί» που ακολούθησαν είχαν σαν πρωταγωνίστρια μια οικογένεια, η ζωή της οποίας διαταρασσόταν από μια ακολουθία σεισμών. Επικεντρώνονταν και τα δύο σε αντιθετικά συστήματα: το μεν σε εκείνη της πόλης και της περιφέρειας, το δε στην επιστήμη και τη θρησκεία. Οι κριτικοί έβρισκαν αρκετά ικανοποιημένο. Το κοινό, όμως, δεν αγόρασε αρκετά αντίτυπα.

Μπανάλι ιδέα

Τι συμπεράνε ο Φράντζεν; Ότι η ιδέα που είχε για το λεγόμενο «κοινωνικό μυθιστόρημα» ήταν μπανάλι. Ότι αντί να γράφει για δομές που επηρεάζουν χαρακτήρες, καλό θα ήταν να γράφει κατευθείαν γι' αυτούς. «Ανακάλυψα ότι μπορούσα να μιλήσω καλύτερα για κάτι τόσο ασήμαντο όσο ένα οικογενειακό δείπνο παρά για την αύξηση του πληθυσμού των ψυχικών των ΗΠΑ. Έλεγε σχετικά. Αντί της της συνειδητοποίησης του πόνου δεν θα μπορούσε να είναι περισσότερο δημοφιλής: οι περιφημες «Διορθώσεις», όζεις για το Εθνικό βραβείο βιβλίου της χώρας του το 2001, ήταν μια οργανωμένη κομωδία που παρακολούθησε την παρακμή της οικογένειας Λάιπερτ. Η «Ελευθερία» μιλούσε για τους εμφανειακά χαρούμενους και σχεδόν υπονοβάζες συναισθηματικά Μπέργκλουντ. Αντίθετα επίσης με την κάποτε επιδεικτικά σπινθηροβόλα πρόζα του, ο Φράντζεν έγραφε πλέον χωρίς τέτοια διάθεση. «Για μένα, το να κνάω κάτι νέο», θα δόλωσε σύντομα, «δεν σημαίνει να αναπτύξω μια μυθιστορηματικά φάρμα που ο πλανήτης δεν έχει ξαναδεί. Σημαίνει να συμπληρωθώ σαν άτομο και σαν πολιτής με όσα συμβαίνουν στον κόσμο, με διεξοδικό και συνεκτικό τρόπο».

Αυτή τη φορά, τα αντίτυπα πουλούσαν σαν ζεστά ψωμάκια. Όχι ότι είχε μελωδοί τα σπάνια του. Αντίθετα όμως από τα λογοτεχνικά του είδηλα, τον Ντελίο με τη μοναδική ευριπιάτα πεδίου, τον Πίνταον με τις εγκυκλοπαιδικές γνώσεις ή τόν προσωπικό του φίλο

Τουάλας με τις καθολικές ψυχολογικές του σπειρές, τούτος εδώ, παρατηρώντας τους απλούς αναγνώστες που έσπευδαν στις παρουσιάσεις βιβλίων όπως κι εκείνος έσπευδε κάποτε σε ομιλίες του αγαπημένου του Γουίλιαμ Γκάντις, είχε αντιληφθεί ότι πρέπει να λαμβάνει έστωνα υπόψη του και τους αγοραστής. Να βλέπει σε αυτούς όχι θεατές, αλλά φίλους. Ούτε η πολιτική χροιά του είχε εξαφανιστεί. Ειδικά η «Ελευθερία», μόνο ασχολίαστη δεν άφησε την έννοια όπως τη διαπραγματευτόταν η διακυβέρνηση Μπους. Οι ενεργειακές εταιρείες μπορούσαν στο όνομά της να διηληπριάζουν οικονομίες, οι πρωταγωνιστές του μυθιστορήματος, ρισκάροντας την ψυχολογική κατάρρευσή τους, να πάρουν διαζύγιο. Ο πιο ελεύθερος από όλους στο κάτω κάτω ήταν ο άνθρωπος που δεν είχε κανέναν περιορισμό.

Αποψη για τα πάντα

Πόσο γνωστά όμως και πόσο φανερά για έναν συγγραφέα γίνονταν σιγά σιγά όλα αυτά. Ο άνθρωπος μας έφτασε να δίνει αρκετές συνεντεύξεις την ημέρα, ενώ ένας τουλάχιστον θεωρητικός της λογοτεχνίας θα παρατηρούσε ότι το εξώφυλλο στο «TIME», το ίδιο που διάβαζε παλιά ο πατέρας του συγγραφέα, δεν ήταν δα και κομιά λογοτεχνικά αναγνώριση. Τη στιγμή δε που ο Φράντζεν σχολίαζε δικαίως τα social media και το ίντερνετ σαν παράγοντες υπεύθυνους για μια ακόμα πιο πετυχημένη κατάρρευσή του εαυτού ή σαν μέσο ευνοϊκό για το ρηκό και το ερμήνευ, ο ίδιος δεν έκανε ευκαίρια να εκφέρει άποψη σχεδόν για τα πάντα. Οι ελκρινείς οικολογικές του ευαισθησίες, το ενδιαφέρον του για τα πουλιά, μόνο άγνωστα δεν θα ήταν σε

όποιον παρακολούθησε τις εκπομπές της Οπρά Γουίνφρεϊ. Το κοινό από τη μεριά του δεν ήταν πλέον μόνο φιλικά διακεκμενο, με συνθετότερη κατηγορία τη ροπή προς τη δημοσιότητα. «Απλώς μου άρεσε να με προσέχουν» αναφώνουσε ο συγγραφέας σε παλιότερη συνέντευξή του, συμπληρώνοντας ωστόσο ότι η τήση αυτή εξισορροπείται από μια ανάγκη για μοναξιά. Ποια από τις δύο επικρατεί σήμερα; Ίσως να πρόκειται για μείγμα: σε εκείνη ας πούμε την εκδίδωσα στην Ελληνοαμερικανική Έκδοση, οι απαντήσεις του ήταν κατά κανόνα προσηκτικές και σοβαρές. Φανερά μέρμηνα τού ωστόσο, σε μια εποχή που η εικόνα και η διατήρησή της παίζουν κάτι παραπάνω από σημαντικό ρόλο, ήταν να περιλαμβάνουν οπισοδηψότε και μια κιομηριστική χροιά. Ενα εξίσου προσεκτικό και πετυχημένο στείλο.

Ο 55χρονος αμερικανός συγγραφέας Τζοναθαν Φράντζεν βρέθηκε προ ημερών στην Αθήνα και μίλησε για το έργο του, το ενδιαφέρον του για την οικολογία, την τεχνολογία ή τους αγαπημένους του γερμανούς συγγραφείς

 <p>Jonathan Franzen ΚΡΑΔΑΣΜΟΙ Μτφ: Γιώργος -Ικαρος Μπαμπασόκης, 2014, Σελ: 640 Τιμή: 19 ευρώ</p>	 <p>Jonathan Franzen ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Μτφ: Ρένα Κατσούτ, Εκδ: Ωκεανίδα, 2011, Σελ: 786 Τιμή: 24 ευρώ</p>	 <p>Jonathan Franzen ΟΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ Μτφ: Αλέξης Εμμανουήλ, Εκδ: Ωκεανίδα, 2002, Σελ: 764 Τιμή: 25 ευρώ</p>
--	---	---

Λογοτεχνικά γούστα

«Το έργο ενός μυθιστοριογράφου είναι καθρέφτης του χαρακτήρα του»

Το αν όλα αυτά είναι ανθρωπικά ή κατονομά από τη σκοπιά μιας βιομηχανίας που και αυτή επαγγελματίες απαιτεί ίσως απαντάται εν μέρει από τον αγαπημένο του Φράντζεν Γουίλιαμ Γκάντις: Η πρώτη κιόλας πρόταση του «Recognitions» κάνει λόγο για εκείνες τις μεταμορφώσεις όπου οι μάσκες πέφτουν τη στιγμή που έχουν αρχίσει να περνούσαν για πραγματικότητα. Ίσως πάλι ένα σκόλιο για τη σκόπη του με τους αναγνώστες, όχι απαραίτητα επεξηγηματικό, να είναι άθελό του ο ίδιος ο συγγραφέας σε άρθρο στο «New Yorker». «Όσο περισσότερο μεγαλώνω» έγραφε το 2012, «τόσο περισσότερο πειθόμαι ότι το έργο ενός μυθιστοριογράφου είναι καθρέφτης του χαρακτήρα του.

Θα μπορούσε να είναι ελάττωμα το γεγονός ότι τα λογοτεχνικά μου γούστα είναι τόσο βαθιά συνδεδεμένα με τη θέση που απέναντι στον συγγραφέα – το γεγονός δηλαδή ότι επιμένω να μην ανέγχο τον επιδείξια νεαρό Στάινμπεκ που έγραφε το «Τορτήρια Φλατ», ενό λατρεύω τον ύστερο Στάινμπεκ που πολέμησε την προσωπική και επαγγελματική εντροπία και έγραψε το «Ανατολική της Ήβρα» κόνοντας έναν ήθικό διακορισμό ανάμεσα τους – αλλά υποψιάζομαι ότι η συμπάθεια, ή η απουσία της, εμπνέεται στις λογοτεχνικές κρίσεις κάθε αναγνώστη. Χωρίς αυτών, είτε απευθίνεται στον συγγραφέα είτε στους χαρακτήρες του, ένα έργο θα δυσκολευτεί πολύ να βρει την αξία του».